

Deđini

Sosyal İnsan Hakları Sempozyumları Üzerine

Kısa Bir Bakış:

"Sosyal Hakların Gözyaşları"

Denizcan KUTLU*

Türkiye’de sosyal politika disiplininin gelişimi¹ içerisinde sosyal haklar nasıl bir yer kaplamaktadır? Bu yazının amacı, bu soru temelinde, Sosyal İnsan Hakları Sempozyumlarına eğilerek, sosyal politika disiplini içerisinde sosyal hakların gelişimine, anılan Sempozyum temelinde dikkat çekme çabasından ibarettir. Sempozyum üzerine kimi değerlendirmeler yapmak da yazının sınırları içerisinde dir.²

"Sosyal Hakların Gözyaşları"

Yazının başlığına ilişkin bir ufak parantez açabiliriz. "Sosyal Hakların Gözyaşları" bir analogiyi anlatır. II-V’inci Sempozyum Bildiri Kitabı kapaklarındaki "Sosyal Haklar" yazısı, "kırıklı font"tur. Prof. Dr. Mesut Gülmez’in ilgili yazı karakterine ilişkin tasviri ise, sosyal hakların ve sempozyumlar boyunca sosyal haklarla bağlantılı olarak ele alınan konuların bir tür durumu ve öyküsü niteliğindedir: "Sosyal hakların gözyaşları". Gülmez, bunu IV. Sempozyum kitabında anlatır ve ekler:

"İnancım o ki bu 'kırıklı font', yalnızca sosyal hakların her birine ilişkin apaçık görülen, tanık olunan ve yaşanan ihlalleri, aykırılıkları, kısıtlama ve yasakları, kısacası 'sosyal hakların patolojisi'ni değil, aynı zamanda için için akıttığı/döktüğünü gözyaşlarını da anlatıyor. Bunun için de, 'kanayan yara' anlamında Sempozyum Kitap kapaklarımızın 'simgesi/markası' olarak sürdürüyoruz."

* Dr., Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, denizcank@gmail.com.

1 Konuyla ilgili farklı sosyal politika gelenekleri üzerine bir değerlendirme için bkz. Makal, 2014. Sosyal politika disiplindeki güncel eğilimlere dönük bir görüş için bkz. Koray, 2013. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri alanında yazılmış lisansüstü tezlerin konu dağılımları bakımından bir inceleme için bkz. Yorgun, 2009. 2 Şahsımız adına, 2009, 2012, 2015 Sempozyumlarında bildiri sahibi, 2010 ve 2014 Sempozyumlarında ise, izleyici olarak katılımımız dolayısıyla, özet gönderimi, hakem süreci, değerlendirme, tam metin hazırlama ve bunları izleyecek şekilde etkinliğin düzenleniş ve gerçekleştirme özelliklerine dönük "katılımcı gözlemlerimiz" de yazıda belirtilen görüşlerin oluşturulması ve yorumların yapılmasında etkili olmuştur.

Sosyal Haklar Literatüründe Gelişim...

İlk paragraftan devam etmek gerekirse, Türkiye’de son yıllarda sosyal haklar alanında nesnel gelişim seyrinin yanında artarak oluşan literatürün çeşitli kaynaklarından söz edilebilir. İlk olarak, Anayasa’nın 90’ıncı maddesinde yapılan değişiklik ve Avrupa Birliği’ne uyum süreci kapsamında Türkiye’nin sosyal haklar alanına ilişkin hukuksal çerçevesinin ulusüstü düzey ile uyum gündeminin, bilimsel inceleme konusu olan alanların genişlemesi bakımından ilgili literatürün gelişimini hızlandırdığı söylenebilir. İkinci olarak ise, birbiriyle içiçe geçmiş iki süreçten söz etmek gerekir. Bu kapsamda ilk olarak, neoliberal dönüşümün sosyal haklar alanındaki etki ve sonuçlarını inceleyen çalışmalarda kayda değer bir artış söz konusudur. İkinci olarak ise, neoliberal dönüşüme bir tür tepki niteliğinde ortaya çıkan sosyal hareketlerin, çok büyük ölçüde -sosyal- hak mücadelesi karakteri taşıdığı da gözlemlenmektedir. Bu durumun da henüz gelişkin bir nitelik kazandığını söylemek mümkün olmasa da, sosyal hak literatürünün oluşumunu hızlandıran bir boyutu olduğunun altını çizmek gerekir.³ Şöyle de söylenebilir: Türkiye’de sosyal haklar alanına ilişkin literatürün gelişimi, özellikle Sempozyum Bildiri Kitapları, “ihlaller, aykırılıklar, kısıtlama ve yasaklar”ın bir yansıması olarak değerlendirilemez mi?

Türkiye’de sosyal haklar literatürünün oluşumu, sosyal politika disiplininin çok bilimli karakterini yansıtır. Örneğin, YÖK’ün Ulusal Tez Merkezi ve Ankara Üniversitesi Çevrimiçi Kataloğu’na yaslanacak şekilde ilgili literatüre kısa bir bakış, sosyal hakların, sosyal politika disiplini yanında hukuk ve ona içkin anayasa hukuku bilim dalları temelinde ele alındığını göstermektedir. Bir diğer anlatımla, sosyal haklar, sosyal politika yönü açısından irdelenmesinin dışında, bir hukuk ve anayasa hukuku olgusu⁴ olarak da değerlendirilmiştir. Hatta yer yer konunun temel bir ilk gelişim özelliği taşıyacak şekilde hukuksal temelleri bakımından ele alındığı bile söylenebilir. Ancak yine de sosyal hakları, sosyal politikanın farklı alanları ile ilişkilendirerek ele almaya dönük giderek güçlenen bir eğilimin özellikle son dönemde açığa çıkmakta olduğu görülmektedir.⁵

3 Bu çerçevede Türkiye’de şüphesiz ki, son yılların en çok ses getiren eylemi, TEKEL işçilerine aittir. Kısaca, “TEKEL Direnişi” olarak anılan eylemin, sosyal hak ve sosyal mücadeleler literatürü açısından da etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmaların tamamını anmamız, bu yazının sınırları bakımından mümkün gözükmemektedir; ancak burada konumuz gereği, Gülmez’in (2010, 2012) iki çalışmasına referans verebiliriz.

4 Sosyal hakları, hukuksal ve anayasal temelleri bakımından ele alan kimi çalışmalar için bkz. Tanör, 1978; Kaboğlu, 2012; Gülmez, 2013.

5 Buna insan hakları perspektifini de içerecek şekilde örnek oluşturabilecek bir çalışma için bkz. Akkoyunlu Ertan, vd. (der), 2014.

Ve Sempozyum...

Bu noktada dikkat çekici bir gelişme de bu yazının inceleme konusunu oluşturan ve ilk 5'i Sosyal Haklar, 6'ncısından bu yana ise Sosyal İnsan Hakları olarak gerçekleştirilen Sempozyumlar temelinde yaşanmaktadır.⁶ Her yıl bir Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü tarafından üstlenilen Sempozyum ilk kez 2009 yılında düzenlenmiştir. Sempozyumun ilk bakışta dikkat çeken özelliklerinden biri, son derece özverili ve titiz bir sürecin nihayetinde yapıyor oluşudur. Sempozyum bildiri kitapları, bu yapının birer belgesi niteliğindedir. İlk yıldan bu zamana, düzenlenmesinde öncü bir rol üstlenen ve çok büyük emeği olan Prof. Dr. Mesut Gülmez'in, -bir tür sempozyum hikayesi niteliği de taşıyan- önsözlerine göz atmak bu saptamayı doğrulamak açısından yeterlidir. Ayrıca, hemen ilerleyen sayfalarda okuyucunun karşısına çıkan "Sempozyum Duyurusu", "Sempozyumların Amaç, İlke ve İşlevleri", "Sempozyumların Hukuksal Çerçevesi", "Sempozyum Konu Başlıkları" ve "Sempozyum Ana Teması" başlıkları da fazlalık içermeyen bir detay ve sosyal bilimler alanında bugün için örneği olmayan bir akademik titizliğin ve kolektif bir çabanın yansıması niteliğindedir. Sempozyum, her yıl davetli konuşmacılar ve bildiri sahipleri olmak üzere, iki temelde gerçekleşen sözel sunumlara dayanmaktadır.

Sempozyum Temaları

Sempozyum'un ana temaları güncelle de bağlantılı olarak değişmektedir. Örneğin, III'üncü Sempozyum'dan 25-26 Ekim 2016 tarihlerinde Kocaeli Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleşecek olan VIII'inci Sempozyum'a kadar olan ana temalar, sırasıyla "Sosyal Şart'ta Ayrımcılık Yasağı ve Türkiye", "Türkiye'de Sosyal Hak Mücadeleleri: Grevler, Eylemler ve Direnişler", "Sendikal Hak ve Özgürlükler", "Çalışma Hakkı", "Sosyal Koruma ve Sosyal Güvenlik" ve nihayetinde "Sosyal İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet" başlıklarını taşımaktadır.

Bu ana temalar dışında, Sempozyum'un çeşitli ve ayrıntılı bir biçimde hazırlanmış konu başlıklarından oluştuğu da görülmektedir. Her biri kendi içinde derinleşen konu başlıkları, "Kuramlar, Öğretiler, Düşünsel Akımlar ve Sosyal Haklar", "Küreselleşme, Sosyal Haklar ve Sosyal Hak İhlalleri", "Sosyal Haklarda Yeni Sorun Alanları", "Elverişsiz Durumdaki Gruplar ve Türkiye'de Sosyal Haklar", "Kadınlar ve Sosyal Haklar/İhlaller", "Sosyal Hakların Doğrudan Uygulanabilirliği ve Yargılanabilirliği Sorunu: Öğreti, Yargı Kararları ve Uluslararası Denetim Organlarının Kararları", "Sosyal Hakların Uluslararası Korunması Yöntemleri ve

⁶ Bu yöndeki bir isim değişikliğine dönük yöneltilen kimi eleştirilerin de varlığı, katıldığımız sempozyumlardaki kimi tanıklıklarımıza dayanarak söylenebilir. Türkçede "sosyal insan hakları" kavramının kullanışı neredeyse tamamen Sempozyumlar temelinde olsa da İngilizce, Almanca ve Fransızca literatürde daha yaygın bir kullanım olduğu görülmektedir. Bu arada, Gülmez'in III: Sempozyum Bildiriler Kitabının Önsöz yazısında, Bilim Kurulu'nun oluşturulmasında, "sosyal haklarla ilgili konu ve sorunları hukuk ve/ya da uygulama boyutlarıyla *'insan hakları perspektifinden'* inceleyen, araştırma ve yayınları yapan" meslektaşlara öncelik tanınması vurgusu, Sempozyum'un yaşayacağı içerik ve isim değişikliğinin bir habercisi niteliğindedir. Ancak yine de Sempozyumun, akademik çevrelerin gündelik yaşamındaki adının değiştiğini söyleyemeyiz. Sempozyum, halen daha, "sosyal haklar" kısa adı ile anılmakta ve "Sosyal Haklar'a özet gönderecek misin?" cümlesi ve türevleri şeklinde dilsel bir anlatıma konu olmaktadır.

Türkiye”, “Sosyal Haklarda İnsan Hakları Eğitimi”, “Uluslararası Sendikalar ve Türkiye’de Sosyal Haklar/İhlaller”, “Bazı Sosyal Haklar ve Uygulamada Durum”, “Sosyal Hak ve Çıkarları Korumaya, Geliştirmeye ve Gerçekleştirmeye Yönelik Bireysel ve Toplu Mücadeleler: Grevler, Eylemler ve Direnişler” başlıkları altında toplanmaktadır.

Sempozyumun 7 yılı, doğrudan ya da dolaylı olarak bu sayılan başlıklar altına yerleştirilebilecek bir biçimde, sosyal haklara ilişkin tarihsel ve kuramsal tartışmalar, sosyal koruma, yoksulluk, insan hakları, işsizlik, sağlık, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, hayırseverlik, barınma, dezavantajlı gruplar, kadın ve toplumsal cinsiyet, mevsimlik tarım işçileri, göçmenler, sendikal hak ve mücadeleler, sosyal hak mücadeleleri, cinsel yönelim ayrımcılığı, sendikal mücadele, grev ve direnişler, çalışma hakkı, Anayasa’da sosyal haklar, sosyal güvenlik, sosyal hakların uygulanabilirliği, uluslararası normlar üzerine sunulan bildirilere ev sahipliği yapmıştır. Tüm bu tartışmalar, sosyal insan hakları perspektifinden yapılmaktadır.

Sempozyum programları işçi hareketinin gündemi ile de bağlantılıdır. II’nci Sempozyum’da bir sosyal haksızlıkla mücadele örneği olarak TEKEL Direnişi’nin; IV’üncü Sempozyum programında ise, “Özelleştirme ve Yatağan Direnişi’nin sendikacılar tarafından tartışılması, Sempozyum gündemi ile işçi ve sendikacılık hareketinin görece kalıcı ve iz bırakan gündemleri arasındaki örtüşme eğilimine işaret etmektedir. İşçi ve sendikacılık hareketi temsilcilerinin de davetli konuşmacı olarak yer aldığı çeşitli Sempozyumlara da rastlanmaktadır.

Sempozyumun bir diğer önemi, eleştirel niteliğidir. Sempozyumun gerek ana teması gerekse bildiri gönderilebilen alt başlıklarda gerçekleştirilen sunuşlar, eleştirel bir pencereden bakmakta, bu anlamda, Türkiye’de çalışma yaşamının ve sosyal politikanın güncel ve tarihsel sorun alanları, sosyal hakların yarar ve hak öznesinden yana bir bakış açısı ile tartışılmaktadır. Bunun, sosyal hakların ve sosyal politikanın önündeki sosyal sıfatının hem sosyal ve ekonomik hem de entelektüel açıdan altının doldurulması yolunda önemli bir gelişme olduğu söylenebilir.

Sempozyumun akademinin farklı düzeylerinden katılımcı profili incelendiğinde, Prof. Dr. Mesut Gülmez’in Sempozyum kitaplarının Önsözlerine yazdığı üzere, “sosyal haklar alanında kuşaklararası ve disiplinlerarası bilimsel etkileşimi, bilgi ve deneyim aktarım ve paylaşımını yoğunlaştırıp kurumsallaştırmanın geliştirilmesine katkıda” bulunduğu rahatlıkla söylenebilir.

Kaynakça

- Akkoyunlu, E., Kartal, F., Şanlı Atay, Y. (der.) (2014) *Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar Bildiriler Kitabı*, Ankara: TODAİE.
- Gülmez, M. (2010) "4/C", II. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul: Petrol-İş Yayınları, 61-92
- Gülmez, M. (2012) *4/C Anarşisi Hukuksuz Dayanaklarıyla 4/C'ler ve 4/C'liler 1965-2012*, İstanbul: Legal.
- Gülmez, M. (2013) *Sosyal Haklısız Yeni Anayasa mı? Eleştirel Gözle Emek ve Sermayenin Önerileri*, Ankara: Hatibođlu Yayınları.
- Kaboğlu, İ. (2012) *Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye)*, İstanbul: Legal.
- Koray, M. (2013) "Akademik Alanda Sosyal Politika Nereye?", *Çalışma ve Toplum*, 36, 15-39.
- Makal, A. (2014) "Türkiye'de Akademide Sosyal Politika Geleneğinin Doğuşu ve Gelişimi Üzerine Tarihsel Bir Yeniden Değerlendirme", *Çalışma ve Toplum*, 41, 17-30.
- Tanör, B. (1978) *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, İstanbul: May Yayınları.
- Yorgun, S. (2009) "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleri'nde Tez Konuları ve Paradigma Değişiklikleri", *Çalışma ve Toplum*, 20, 45-60.

